

Olsztyn, 28 marca 2022 r.

Dr hab. Kamil Frąckowiak
Katedra Prawa Karnego Materialnego i Prawa Wykroczeń
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja

**rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Chrostowskiej
pt. „Wypadek mniejszej wagi w polskim prawie karnym. Teoria i
praktyka stosowania instytucji” - przygotowanej pod kierunkiem
naukowym Pani prof. dr hab. Katarzyny Laskowskiej**

Ocena wyboru tematu

Na wstępie niniejszej recenzji należy stwierdzić, że dysertacja Pani mgr Małgorzaty Chrostowskiej stanowi metaanalizę teoretyczną z zakresu prawa karnego sensu largo. Jest to zatem opracowanie wieloaspektowe i kompleksowe.

Instytucja wypadku mniejszej wagi występuje w polskim prawie karnym od ponad stu lat, dlatego też zauważalne jest zainteresowanie doktryny i judykatury w przedmiotowym zakresie. Jest zatem naturalnym, że interesujący obszar badawczy był eksploatowany przez teoretyków prawa karnego. Jak dotąd nie powstało kompleksowe opracowanie, które byłoby w całości poświęcone wypadkowi mniejszej wagi w prawie karnym. Należy podnieść, że

najczęściej wskazana instytucja omawiana była w piśmiennictwie w sposób cząstkowy. Zazwyczaj rozważania powstawały w kontekście wybranych aktów prawnych (tj. kodeks karny, kodeks karny skarbowy, ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii) lub kręgu odpowiednich przestępstw, gdzie ustawodawca przewidział wypadek mniejszej wagi. Nie sposób odmówić racji Autorce, że na przestrzeni lat powstało wiele kwestii spornych dotyczących tej instytucji, które wymagały wyjaśnienia (s. 8 dysertacji).

Pani mgr Małgorzata Chrostowska potrafiła w oryginalny sposób przedstawić własną perspektywę aspektów wiążących się instytucją wypadku mniejszej wagi. W pracy trafnie dostrzeżono, że dotychczas nie przeprowadzono badań empirycznych, których przedmiotem objęto by instytucję wypadku mniejszej wagi. Autorka zasadnie wskazała w rozprawie, że istnieje konieczność zrealizowania takich badań, aby móc zaobserwować funkcjonowanie analizowanej instytucji w praktyce wymiaru sprawiedliwości.

Z tego punktu widzenia wybór tematu należy ocenić pozytywnie.

Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Praca nosi znamiona studium prawnokarnego, co musi przekładać się na jej obszerność. Zasadnicza część merytoryczna rozprawy składa się z pięciu rozdziałów. Pozostałe elementy pracy to wprowadzenie, podsumowanie oraz bibliografia i aneks. Jest to praca obszerna, gdyż łącznie liczy 393 strony.

Rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Chrostowskiej zawiera zarówno rozważania teoretyczne (rozdziały I-IV), jak i badania empiryczne (rozdział V). Należy uznać, że ma charakter dogmatyczno-empiryczny.

Struktura pracy odzwierciedla przyjętą metodologię i ma za zadanie doprowadzić do odpowiedzi na istotne pytania o:

- sens utrzymania instytucji wypadku mniejszej wagi w Kodeksie karnym w niezmienionym kształcie,
- wprowadzenie w jej uregulowaniu określonych zmian,

- likwidację instytucji wypadku mniejszej wagi jako zbędnej.

Należy podnieść, że układ pracy odpowiada jej tytułowi. Sama struktura pracy jest logiczna, stąd jako recenzent go aprobuję.

Pracę poprzedza „Wprowadzenie”, które czytelnie uzasadnia zasadność podjęcia badań naukowych i dokonuje syntetycznego przedstawienia zawartości pracy.

W rozdziale pierwszym pt. „Metodyka badań” Doktorantka przedstawiła przedmiot i cel swoich badań. Zamieściła w nim główne i szczegółowe problemy badawcze, odpowiadające im główne i szczegółowe hipotezy badawcze, będące przedmiotem rozważań w części teoretycznej oraz praktycznej rozprawy. Scharakteryzowała również organizację, jak też ogólny przebieg przeprowadzonych w ramach dysertacji badań. Należy docenić trud włożony w opracowanie pierwszego rozdziału, który pozwala recenzentowi ocenić pozytywnie „warsztat badawczy” Autorki.

W rozdziale drugim pt. „Regulacja instytucji wypadku mniejszej wagi w ujęciu historycznym w polskim prawie karnym” opisano i omówiono historyczne akty prawne dotyczące instytucji wypadku mniejszej wagi, aż do czasu wejścia w życie Kodeksu karnego z 1997 r..

Recenzowany rozdział stanowi swoiste kompendium wiedzy z zakresu historii prawa karnego obowiązującego w XX wieku na ziemiach polskich w kontekście instytucji wypadku mniejszej wagi. Na początku Autorka przeanalizowała uregulowania rosyjskiego Kodeksu karnego z 1903 r., w których po raz pierwszy wprowadzono przedmiotową instytucję. Następnie Pani mgr M. Chrostowska szczegółowo dokonała analizy unormowań Kodeksu karnego z 1932 r., w którym pojawiła się instytucja „przypadku mniejszej wagi”. Słusznie wskazuje Autorka, że w tym okresie postrzegano ją jako instytucję sądowego wymiaru kary. W dalszej kolejności Autorka omówiła regulacje Kodeks karnego wojskowego z 1932 r., Kodeksu karnego Wojska

Polskiego z 1944 r., Dekretu o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa z art. 1946 r. oraz Dekretu o ochronie granic państwowych z 1956 r.. Wreszcie bardzo dogłębnie Doktorantka przeanalizowała unormowania Kodeksu karnego z 1969 r. w kontekście istniejącego „wypadku mniejszej wagi” i istniejących kontrowersji (dogmatycznych i orzeczniczych) do jej prawnego charakteru.

W rozdziale trzecim pt. „Regulacja instytucji wypadku mniejszej wagi w Kodeksie karnym z dnia 6 czerwca 1997 r. ” Autorka przedstawiła charakter prawny tej instytucji oraz okoliczności determinujące jej przyjęcie. Następnie opisała szczegółowo przestępstwa powszechne objęte regulacją wypadku mniejszej wagi. Ostatnią część rozdziału poświęciła zagadnieniu instytucji wypadku mniejszej wagi w orzecznictwie sądowym. Ma to szczególne znaczenie z uwagi brak ustawowej definicji wypadku mniejszej wagi. Z powyższych względów interpretacji owego pojęcia muszą dokonywać sądy, które stosując prawo, wydają określonej treści orzeczenia. W pierwszej kolejności należy wskazać, że Autorka w sposób kompleksowy dokonała przedstawienia poszczególnych przestępstw, które zawierają wypadek mniejszej wagi, co zasługuje na aprobatę. Biorąc pod uwagę obszerność i różnorodność problemów związaną z konkretyzacją wypadku mniejszej wagi przy poszczególnych przestępstwach Autorka zmuszona była poruszać się po tej materii w sposób selektywny, tak aby żadnego zagadnienia nie pominąć, a jednocześnie, żeby skupić się na najważniejszych związanych z danym przestępstwem wątpliwościach interpretacyjnych. Takie podejście (choć wydaje się nieuniknione w badaniu instytucji wypadku mniejszej wagi) powoduje, że niekiedy może dojść do pominięcia lub umniejszenia niektórych wątków istotnych z punktu widzenia zakresu odpowiedzialności karnej sprawcy. Tak w ocenie recenzenta stało się w przypadku wypadku mniejszej wagi z art. 228 § 2 k.k., gdzie ustawodawca przewidział łagodniejszą karalność za przestępstwo łapownictwa biernego. Autorka wskazała przykłady zachowań sprawców (s. 111-112 rozprawy), który winny być rozpatrywane w kontekście

przestępstwa jako wypadku mniejszej wagi (m.in. zachowanie sprawcy, który przyjmuje korzyść po zrealizowaniu czynności za sprawne, uprzejme oraz fachowe załatwienie sprawy, jeżeli jej dokonanie nie było uprzednio uwarunkowane łapówką). W tym aspekcie pojawia się jednak wątpliwość czy takie przykładowe zachowanie sprawcy nie stanowi jednak kontratywu zwyczajowych dowodów wdzięczności¹, nie zaś wypadku mniejszej wagi, czyli przestępstwa. Z powyższych względów Autorka podejmując się kwalifikowania danego zachowania jako przestępstwa jako wypadku mniejszej wagi winna zdaniem recenzenta również określić jego bezprawne granice, niejako ograniczone tym kontratywem.

W rozdziale czwartym pt. „Regulacja instytucji wypadku mniejszej wagi w pozostałych aktach prawnych” przedstawiono rozważania dotyczące instytucji wypadku mniejszej wagi na gruncie Kodeksu karnego skarbowego z 1999 r. oraz ustaw regulujących zagadnienia związane z przeciwdziałaniem narkomanii. Autorka trafnie zwróciła uwagę na odmienny charakter prawny instytucji w porównaniu do uregulowań kodeksu karnego oraz okoliczności uwzględniane przy ocenie występowania wypadku mniejszej wagi. Ma to szczególne znaczenie na gruncie Kodeksu karnego skarbowego, który, w odróżnieniu od Kodeksu karnego, posługuje się definicją ustawową i kwalifikuje wypadek mniejszej wagi jako wykroczenie skarbowe. Należy odnotować, że w doktrynie obecny jest postulat I. Sepioło-Jankowskiej², aby wszystkie zachowania godzące w obowiązki podatkowe, a stypizowane w k.k.s. jako wykroczenia skarbowe, zatem również jako wypadki mniejszej wagi, karać wyłącznie za pomocą sankcji podatkowych, a tym samym nie powinny wiązać się w ogóle z odpowiedzialnością karną. W kontekście tego poglądu, zabrakło rozważań Autorki dysertacji wokół sensu istnienia wypadku mniejszej wagi w prawie karnym skarbowym.

¹Zob. J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2017 r., s. 377; L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013 r., s. 138-139.

²I. Sepioło-Jankowska, *Optymalny model odpowiedzialności prawnej za czyny karne skarbowe*, CH BECK 2016 r.

Rozdział piąty pt. „Instytucja wypadku mniejszej wagi w świetle wyników badań empirycznych” stanowi prezentację, analizę i podsumowanie wyników badań ankietowych oraz wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z prokuratorami, sędziami i adwokatami. Recenzent ze zrozumieniem przyjmuje odstępianie przez Doktorantkę od metody badań akt spraw karnych. Przeprowadzenie takowych badań z uwagi na wielokrotne nowelizacje Kodeksu karnego wprowadzające nowe przepisy prawne (przestępstwa) regulujące instytucję wypadku mniejszej wagi utrudniałoby bez wątpienia decyzję o wyborze akt spraw karnych i ich czasookresu.

Za szczególnie cenne wnioski płynące z badań empirycznych Doktorantki należy uznać kwestie występowania u prawników praktyków problemów interpretacyjnych w zakresie rozumienia pojęcia wypadku mniejszej wagi oraz ich poglądów odnośnie wprowadzenia definicji legalnej do Kodeksu karnego.

W tym rozdziale recenzentowi zabrakło jedynie badań empirycznych przeprowadzonych przez Doktorantkę w zakresie zasadności istnienia definicji legalnej odnośnie wypadku mniejszej wagi na gruncie Kodeksu karnego skarbowego. Interesującym z prawnoporównawczego punktu widzenia byłoby przeprowadzenie badań ankietowych oraz wywiadów pogłębionych z prokuratorami, sędziami i adwokatami w kontekście istniejących jednoznacznych kryteriów oceny wypadku mniejszej wagi na płaszczyźnie prawa karnego skarbowego, a przez to możliwość kontrolowania interpretacji tej instytucji przez sądy oraz skutecznej polemiki z rozstrzygnięciami w tym zakresie.

Całość dysertacji wieńczy „Podsumowanie”, które zawiera istotne wnioski końcowe co do kształtu funkcjonowania instytucji wypadku mniejszej wagi w polskim prawie, jak również zasadności wprowadzenia zmian w jej uregulowaniu prawnym.

Reasumując, Doktorantka w dysertacji przedstawia własne refleksje naukowe, które zasługują na aprobatę.

Ocena formalna rozprawy

Na wysoką ocenę zasługuje poziom językowy pracy i styl prowadzenia wywodu. Język odznacza się precyzją, Autorka swobodnie operuje językiem prawnym i prawniczym. Tezy są zazwyczaj podbudowywane merytoryczną argumentacją. W zasadzie nie występują błędy stylistyczne, językowe i literówki.

Znacząca jest baza źródłowa, gdyż bibliografia liczy 206 pozycji. Wydaje się jednak, że dodatkowe ujęcie monografii autorstwa I. Sepioło-Jankowskiej, „Optymalny model odpowiedzialności prawnej za czyny karne skarbowe”, CH BECK 2016 r. wzbogaciłoby rozprawę doktorską.

Jeśli chodzi o materiał normatywny to na potrzeby pracy wykorzystano 27 aktów prawnych: Konstytucja RP, 37 ustaw, 6 Dekretów, 5 rozporządzeń.

Przy przygotowaniu dysertacji wykorzystano 122 judykatów Sądu Najwyższego, jak i sądów powszechnych.

W pracy przywołano także inne źródła, m.in. glosy przedstawicieli doktryny, uzasadnienia projektów ustaw.

Doktorantka właściwie dobrała metody i narzędzia badawcze. Na potrzeby przygotowania rozprawy posłużyła się metodą formalno-dogmatyczną, analityczną (analiza tekstów naukowych oraz orzecznictwa sądowego) oraz metodę badań ilościowych i jakościowych.

Z obowiązku Recenzenta wynika konieczność omówienia mankamentów rozprawy. Oprócz tych wskazanych powyżej, przy recenzowaniu, poszczególnych rozdziałów, należy wspomnieć o jeszcze jednym. Autorka argumentuje w rozprawie, że nie ma możliwości, jak się wydaje, stworzenia na tyle precyzyjnej definicji wypadku mniejszej wagi, która znalazłaby zastosowanie do wszystkich przestępstw uregulowanych w Kodeksie karnym,

która zawierałaby m.in. jednolite kryteria jej oceny (s. 339 rozprawy). Recenzent akceptuje powody, które stoją za tym stanowiskiem, jednakże budzi to pewien niedosyt. Warto w rozprawie chociażby zarysować propozycję przesłanek, które winny być brane pod uwagę przy ewentualnym tworzeniu legalnej definicji przez polskiego ustawodawcę. Problem braku definicji na gruncie Kodeksu karnego, był wszak sygnalizowany m.in. przez ankietowanych adwokatów. Istnieje również bogata baza orzecznicza, którą udatnie przywoływała Doktorantka, a która mogłaby posłużyć do budowy bardziej ogólnych kryteriów oceny wypadku mniejszej wagi.

Należy podkreślić, że uwagi recenzenta nie umniejszają jednak wartości pracy. Często mają one charakter polemiczny, będący inspiracją do naukowego dyskursu.

Z tych względów w kontekście rozważań Autorki w przedmiocie obowiązywania instytucji wypadku mniejszej wagi warto poznać pogląd Doktorantki na kilka problemów, które mają znaczenie dla podejmowanej przez nią problematyki.

Ostateczne pytania, adresowane do Pani mgr Małgorzaty Chrostowskiej brzmią:

1. Proszę o określenie granic kryminalizacji wypadku mniejszej wagi w przypadku przestępstwa łapownictwa biernego z art. 228 § 2 k.k. w kontekście kontratypu zwyczajowych dowodów wdzięczności?
2. Proszę przedstawić kryteria, które winny być brane pod uwagę przez Sąd przy rozważaniu instytucji wypadku mniejszej wagi na gruncie Kodeksu karnego?

Konkluzja

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Chrostowskiej spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca

2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2022.574 t.j. z dnia 2022.03.11). Stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autorki w zakresie prawa, w szczególności prawa karnego oraz wskazuje na umiejętność samodzielnego prowadzenia przez nią badań naukowych.

Z uwagi na powyższe może być podstawą dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Dr hab. Kamil Frąckowiak

Olsztyn, 28 marca 2022 r.